

БІБЛОТЕКА ПРОФЕСОРА МИКОЛИ МЕЛЬНИКА (1875–1955)

Тарас Романюк

*молодший науковий співробітник Інституту історичних досліджень
Львівського національного університету імені Івана Франка*

На прикладі наукової бібліотеки професора Миколи Мельника відстежено тривалий процес комплектування приватної книгозбірки і вплив політичних змін на формування книжкового репертуару.

Ключові слова: *Микола Мельник, університет у Відні, педагогічна й наукова діяльність, поповнення і збереження книжкового фонду.*

The article try to show long process of formation the privat scientific library in the intelligetsia milleau during the lifetime of several generation in the changing political circumstances on the case of professor Mykola Melnyk.

Keywords: *Mykola Melnyk, Vienna university, pedagogical and scientific activity, acquisition and conservation of the books.*

На примере частной научной библиотеки профессора Николая Мельника показан процесс длительного комплектования собрания книг и влияние политических перемен на формирование книжного репертуара.

Ключевые слова: *Николай Мельник, университет в Вене, педагогическая и научная деятельность, пополнение и сохранение книжного фонда.*

Науковий секретар Наукового товариства імені Шевченка у Львові Олег Купчинський 1998 р. передав до Українського католицького університету частину бібліотеки свого діда Миколи Мельника. Для багатьох ім'я професора Академічної гімназії у Львові, природознавця, мінералога, ботаніка, автора українських шкільних підручників, укладача наукової української термінології залишається невідомим. Наукову та педагогічну діяльність Миколи Мельника досліджували Петро Шкарб'юк [95], Юліан Кобів [28], Олег Купчинський [31] та Йосиф Свинко [77]. Своєрідним доповненням до біографічного портрета непересічної особистості послужать книги — різнолікі і мовчазні свідки, супутники й порадники, які послідовно й точно фіксують важливі моменти земного шляху Миколи Мельника.

20 листопада 1875 р. в селі Довжанка Тернопільського повіту в селянській родині Ілька та Марії (з родини Садовських) Мельників народився син Микола. Родина матері була заможною та освіченою. Брати Омелян та Володимир досягли певного становища у суспільстві: перший став учителем фізики у тернопільській гімназії, другий — професором Богословської академії у Львові.

Початкову освіту Микола Мельник здобув у народній школі у рідному селі. За порадою дядька Володимира Садовського 1890 р. Микола став учнем I класу польської гімназії у Тернополі*.

Упродовж восьми років Микола Мельник успішно вивчав грецьку, латинську, українську, німецьку та польську мови, математику й фізику, історію, релігію та природознавство й у 1898 р. склав іспит зрілості [137]. Його учителями були: Маурицій Мацешевський, Михайло Константинович, Євген Громницький, Антон Гедройц, Симон Дорундяк, Михайло Матусяк, Константин Дмитрів, Володимир Левицький, Іван Гошовський, Василь Копитчак, а також учитель географії Юліян Добржанський, завідувач природничого кабінету професор Зигмунт Шнайдер, викладач історії природи професор Францішек Вогль.

З юних літ Микола Мельник захоплювався пісенною творчістю, мав чудовий голос, був учасником учнівського хору, збирав фольклор, а від матері вивчив безліч народних пісень. У спогадах відомого педагога Івана Копача** збереглося яскраве свідчення про належну музичну підготовку учня VIII класу Миколи Мельника [29], який розписав на голоси чоловічого хору кілька псалмів видатного композитора XVIII ст. Дмитра Бортнянського. Вони були виконані наприкінці XIX ст. у Тернополі і є раритетним експонатом музичної частини бібліотеки [71]. Після закінчення середньої школи Микола Мельник, згідно з конституцією Габсбурзької монархії,

---

* Гімназія з українською мовою викладання у Тернополі була відкрита у жовтні 1898 р.

** **Копач Іван** (1870–1952) — український філософ, класичний філолог; від 1897 р. у Тернопільській гімназії викладав латинську, грецьку та українську мови. Деякий час виконував обов'язки завідувача гімназійної бібліотеки з українською літературою, що на 1898 р. нараховувала до 500 книжок. 1901 р. переїхав до Відня, щоб в університеті захистити докторську дисертацію з філософії.

став до військової служби, яку відбув в місті Трієсті, тодішній великій морській базі збройних сил Австро-Угорщини на побережжі Адріатичного моря.

У середині 1899 р. Микола Мельник записався слухачем на філософський відділ Віденського університету. Майбутній вибір фаху сформувався у нього ще за шкільною лавою, а вирішальний вплив на це, очевидно, мав учитель математики та фізики Володимир Левицький*, який 1896 р. став господарем-керівником класу, де навчався гімназист Микола Мельник. Віденський період відзначений у його біографії досить суттєвою деталлю — парохом місцевої греко-католицької церкви Св. Варвари був рідний дядько Володимир Домет Садовський**. Його всебічна допомога сприяла студіям племінника. Сучасники запам'ятали місцевого пароху як дбайливого опікуна молоді, в помешканні якого завжди могли знайти

---

* **Левицький Володимир** (1872–1956) — український математик, доктор філософії. 1 жовтня 1896 р. в Тернополі отримав посаду дійсного вчителя гімназії. З його появою у місті оживилося громадське життя, відновилися роботи у багатьох товариствах, зокрема «Руська бесіда», «Просвіта», «Боян». 1894 р. він став членом Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Тоді ж з'явилися друком його самостійні оригінальні праці з математики (вперше українською мовою). 1897 р. Володимир Левицький (разом з Іваном Верхратським) став редактором наукового часопису НТШ «Збірник Математично-природописно-лікарської секції», а 1 червня 1899 р. був обраний дійсним членом Товариства (*Сулим Г.* Володимир Левицький в історії становлення і розвитку Наукового товариства ім. Шевченка та української культури в галузі точних наук / *Георгій Сулим* // Вісник Львівського університету. Сер. механіко-математична. — Львів, 2008. — Вип. 69. — С. 16-18).

** **Садовський Домет Володимир** (1865–1940) — греко-католицький священник у Відні, Перемишлі, Львові; душпастирську працю розпочав у квітні 1894 р. Саме тоді управитель парохії Теофіль Сембратович створив церковний хор, який невдовзі завдяки дотаціям міністерства віросповідань і просвіти став одним із кращих музичних колективів, своєрідною «візитною карткою» греко-католицької громади у столиці монархії (*Горак Я.* Вокально-виконавська та диригентська діяльність Володимира Садовського / *Яким Горак* // Наукові записки Тернопільського національного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер.: Мистецтвознавство. — Тернопіль, 2011. — Вип. 2. — С. 12).

харч та нічліг особливо потребуючі студенти. Про підтримку у Відні родича М. Мельника свідчать кілька книг з автографами і короткими дедикаціями Володимира Садовського, зокрема, біолога Вільгельма Медікуса [129] та хіміка, професора берлінського університету Еміля Фішера [111].

За час навчання у Відні Микола Мельник збагатив власну книжкову збірку працями природодослідника Александра-Фрідріха Гумбольдта [121; 122], професора мінералогії мюнхенського та стразбурзького університетів Пауля Грота [115], Йозефа Кляйна [124], професора мінералогії мюнхенського університету та поета Франца Кобеля [125], хіміка й фармацевта Людвіга Медікуса [128], професора мюнхенського університету, основоположника принципів петрології Ернста Вайншенка [141].

Згодом бібліотека Миколи Мельника поповнилася виданнями визначних учених, викладачів віденського університету, лекції яких, ймовірно, він слухав, зокрема, професора ботаніки і директора ботанічного саду Ріхарда Ветштайна [143], професора мінералогії (згодом голови Австрійського мінералогічного товариства) Густава Чермака [140], професора фізіології рослин Юліуша Вайснера (у 1898–1899 рр. — ректор університету) [144], професора геології Карла Фрітша [113]. На титульному аркуші кожного з цих видань зазначено, що книга належить студенту філософії Віденського університету Миколі Мельнику. Останнє таке власноручне підтвердження міститься на брошурі лекції професора Ріхарда Ветштайна, виголошеної 26 вересня 1902 р. у Карлсбаді на з'їзді Союзу німецьких природознавців та лікарів і виданої друком в місті Єна 1903 р. [110].

Атмосфера студентського життя австрійської столиці на початку ХХ ст. відображена у спогадах кількох віденських «січовиків», передовсім Зиновія Левицького [45], згодом довголітнього директора шпиталю в Коломиї, та Івана Куровця [32], відомого лікаря і громадського діяча. Активними учасниками українського академічного руху у Відні були також Юрій Вітошинський, Володимир Старосольський, Мирон Кордуба, Сильвестр Яричевський, Теофіль Мелень, Роман Перфецький, Зенон Кузеля, Микола Чайківський, Кость Танячкевич [33; 78; 79].

Організована праця студентської молоді у Відні розвивалася у тісному зв'язку з подіями у Східній Галичині. Криваві баденівські вибори до австрійського парламенту 1897 р. та парламентські дебати з цього приводу спричинили вихід української молоді із всеслов'янського об'єднання. Натомість був започаткований новий курс на зближення з німецькими організаціями та політичними колами. Натхненним речником цієї ідеї став молодий талановитий публіцист Роман Сембратович*, якому вдалося за короткий час привернути увагу багатьох європейських діячів до української справи.

Така політика викликала внутрішню боротьбу у студентському середовищі, і як наслідок — глибоку ідеологічну кризу. Наприклад, у 1900–1901 рр. академічне товариство «Січ» у Відні нараховувало всього 14 членів. У рукописному архіві Івана Франка, що зберігається в Інституті літератури у Києві, нам вдалося виявити листівку з коротким привітанням групи віденських студентів: «14.IV.1901 р. Славно!! Франко!» Текст написано на спеціально відведеному клаптику поштівки з написом «Bitte gegen das Licht zu halten» («Прошу тримати проти світла») та із зображенням споруди парламенту. Серед підписантів: Садовський, Гнат Якимчук, І. Копач, Микола Бабин, Яворській, Антін Підковин, Микола Мельник [49].

Широкий перелік назв та представницький список авторів у бібліотеці Миколи Мельника якнайкраще відображають його пошуки в природничій галузі. Обраний ним напрям спонукав до ознайомлення із сучасними досягненнями науки, передовсім у мінералогії, хімічному аналізі, анатомії та фізіології рослин. Провідне місце у цій сфері належало німецькій школі природодослідників. Наприкінці XIX ст. книжкові видання Німеччини, присвячені проблемам

---

* **Сембратович Роман** (1875–1906) — народився у священничій родині у Новому Селі Чесанівського повіту (тепер Польща). Іспит зрілості склав 1896 р. у Перемиській гімназії, того ж року записався на правничий відділ Віденського університету. У студентські роки відзначався активною участю у громадському і політичному житті. Найяскравіше його талант розвинувся на журналістській ниві. У Відні він організував спершу інформаційне бюро, а згодом став засновником і редактором часопису «Ruthenische Revue». Його статті про Україну друкувалися у французькій, німецькій, швейцарській, данській пресі. Помер Роман Сембратович у Відні, похований на цвинтарі Герстгоф.

природничих і точних наук, становили загалом 147 тисяч назв. Відповідні галузі у Франції, Англії, Росії, Італії, Голландії та Австрії разом узяті були представлені 137 тисячами назв видань [63]. Не дивно, що бібліотека Миколи Мельника здебільшого поповнювалася німецькомовною літературою.

У розвитку природознавства та популяризації природничих знань важлива роль належала спеціалізованим видавництвам, найуспішніше з яких — «Kosmos», що з'явилося у 80-х роках XIX ст. у Штутгарті. Окрім фундаментальних розвідок, монографій, у цьому видавництві почала виходити доступна широкому загалу серія видань «Kosmos-Bandchen» (ціна одного примірника не перевищувала однієї німецької марки). У бібліотеці Миколи Мельника зберігаються випуски за 1908–1914 і 1922–1939 рр.

У середині XIX ст. погляди на природу й походження людини зазнали докорінної зміни — у науковий обіг входила еволюційна теорія Чарльза-Роберта Дарвіна. Його монументальна праця «Походження видів» [109] заволоділа умами молодого покоління всієї Європи. Французький письменник Анатоль Франс згадував, що *«в цих часах книжки Дарвіна були нашою біблією»* [46].

У Східній Галичині універсальна теорія англійського вченого не набула широкого розповсюдження. Лише Іван Франко наважився відкрито популяризувати ідеї Чарльза-Роберта Дарвіна. Він уважно стежив за науковою літературою, зокрема, певний вплив на нього справила стаття Сергія Подолинського, що була надрукована французькою, німецькою та українською мовами [69]. 1881 р. у новоствореному літературно-науковому часописі «Світ» з'являється стаття Івана Франка, присвячена цій темі, завданням якої насамперед було ознайомити українського читача з науковим доробком Дарвіна та впливом його ідей на суспільні процеси людського життя [89]. Наступного року в іншій публікації Іван Франко серед пропонованих видань для просвіти населення згадав кілька праць Чарльза-Роберта Дарвіна [88]. У цьому ж числі часопису «Світ» на першій сторінці було поміщено портрет вченого та некролог, який написав Володимир Коцовський [30]. 1904 р. у Львові вийшла друком праця Еміля Феррієра «Дарвінізм» у перекладі Івана Франка [86]. Але усі ці зусилля не отримали особливого чи належного розголосу в суспільстві.

Офіційна влада, спираючись на негативну реакцію церкви, чинила спротив будь-яким проявам «дарвінізму», особливо у шкільному навчанні. Івану Франкові довелося з гіркою визнати про відчутну кризу у педагогічній науці, про невігластво випускників вищих шкіл, які ніколи не чули про закон природного добору та не знали про діяльність Чарльза-Роберта Дарвіна. На початку ХХ ст. в короткому дописі Франко спробував заново привернути увагу до вивчення законів природи, яких нові докази «за Дарвіним» почала збирати «ціла фалаянта учених». У другій половині ХІХ ст. було зібрано багато спостережень, удосконалено методи досліджень, уточнено й доповнено деякі положення теорії Дарвіна [90].

Микола Мельник дуже уважно і наполегливо студіював праці видатного природознавця. Незаперечним доказом цього є те, що у його бібліотеці зберігаються переклади німецькою мовою «Die Entstehung der Arten» [107] і «Geschlechtliche Zuchtwahl» [108]; а також публікації про діяльність Чарльза-Роберта Дарвіна, наприклад, «Natürliche Schöpfungs-Geschichte» Ернста Геккеля [119], «Teoґja Darwina i demokracja społeczna» Людвіґа Волтмана [146], «Der Darwinismus und die Probleme des Lebens» Конрада Гюнтера [116]. Перше видання на цю тему українською мовою — Іван Галушинський «Дарвінізм або наука о походженню» (Вашківці, 1907. — 61 с.) [16] обсягом 61 сторінка — рясно всіяне помітками власника, що свідчить про зацікавлення і відповідну підготовку Миколи Мельника. За визначенням Івана Франка, справжній біолог, тим паче ботанік, зобов'язаний докладно студіювати спадщину Чарльза-Роберта Дарвіна.

Невдовзі природничі науки набули широкого розповсюдження та популяризації. У львівській періодиці з'являються актуальні статті Льва Маркова [53], Степана Рудницького [73], Юліяна Гірянця [19], Олександра Черняхівського [93], Івана Раковського [72], Івана Галушинського [17], а також переклади українською мовою праць Гаустона Чемберлена [92] та Якобса Вант-Гофа [2]. На основі практичних і наукових здобутків першого покоління природознавців Івана Гавришкевича, Івана Верхратського, Михайла Полянського, Остапа Волощака, Михайла Коцюби, Анатолія Вахнянина, Петра Огоновського, Кліма Ганкевича, Івана Мануляка

формується нова генерація педагогів, медиків, учених, що наполегливо працювала над просвітою народу, а також досягла значних успіхів у вирішенні проблемних питань фізики, хімії та медицини. Важливий внесок в історію світової та української науки зробили Володимир Левицький, Іван Раковський, Юліян Гірняк, Володимир Кучер, Юліян Медвецький, Юрій Полянський, Роман Залозецький, Іван Пулюй та Іван Горбачевський. У когорті основоположників природничої науки достойне місце займає і Микола Мельник.

Безсумнівно, що після закінчення університетських студій Микола Мельник мав серйозні, багатонадійні плани щодо наукового росту й університетської посади, але, зважаючи на обставини, змушений був застосовувати свої значення на педагогічній ниві, яка стала справою всього подальшого життя. 1904 р. його призначено заступником учителя у польській гімназії в Перемишлі. Водночас Микола Мельник проводив уроки з історії природи в українському інституті для дівчат. Згодом його переведено до тернопільської гімназії, а з 29 серпня 1906 р. призначено сталим учителем ботаніки, фізики і математики в Академічній гімназії у Львові [25]. Щорічно під час канікул він брав жваву участь у наукових подорожах по Галичині, зокрема в експедиціях відомого антрополога Федора Вовка. Звання професора гімназії Микола Мельник отримав 14 липня 1910 р. [26].

Цей період знайшов чітке відображення у приватній бібліотеці молодого гімназійного вчителя: необхідна література була придбана у книгарнях Перемишля, Тернополя й Львова. На титульних аркушах значної частини видань з'являється особистий штамп з чітким написом *«Власність Миколи Мельника учителя Академічної гімназії. Львів»*, а зі зміною статусу — *«Власність проф. М. Мельника у Львові»*. Одна із книжок містить інформацію про знайомство Миколи Мельника з Сидором Громницьким [145], довголітнім професором Академічної гімназії, що якраз після 1906 р. очолив філію гімназії в Народному домі на вулиці Тадеуша Рувовського (нині вулиця Театральна).

Оскільки Микола Мельник і надалі цікавився наукою, то поряд із шкільними підручниками із соматології, шкільного виховання, основ мінералогії та геології, біології, ботаніки і загальної історії

у його приватній книгозбірці з'являються наукові праці з кристалографії, геоморфології, хімічного аналізу. Серед різноманіття книжкових видань передвоєнного десятиліття, які зайняли гідне місце на полицях бібліотеки, слід виокремити фундаментальну роботу колективу авторів у восьми томах «Das Leben der Pflanze» [112] та науково-популярну працю німецького письменника Вільгельма Бьолше в трьох томах «Das Liebesleben in der Natur» [103]. Загальна кількість придбаної наукової літератури на 1914 р. нараховувала понад 200 томів.

1 листопада 1908 р. на установчих зборах українських учителів середніх і вищих шкіл прийнято статут товариства «Учительська громада». Ініціатором заснування товариства став професор гімназії у Ряшеві Юліян Стефанович. Серед 47 підписів членів-засновників фігурує ім'я Миколи Мельника, якого у 1909 р. обрали секретарем цієї організації [22].

Саме тоді відбуваються відчутні зміни у викладанні природничих предметів у середніх школах. Бурхливий розвиток фізики, хімії та астрономії, наукові відкриття, що змінили світогляд людини, вимагали рішучого оновлення навчальних програм. Зросли вимоги і до змісту підручників. У шкільній системі Австро-Угорщини перші підручники українською мовою видавалися для єдиної тоді Академічної гімназії у Львові. Упродовж кількох десятиліть природничі закони учні вивчали з адаптованих польських або німецьких підручників у перекладах Омеляна Савицького, Івана Верхратського, Михайла Полянського, Петра Огоновського.

Потреба творення власних оригінальних підручників, що орієнтувалися б на нові методологічні засади, активізувала українське педагогічне середовище. Невдовзі виходить у світ низка шкільних підручників: з географії Омеляна Калитовського [27] та Степана Рудницького [74], фізики Володимира Левицького [44], хімії Юліяна Гірняка [18; 20]. 1911 р. накладом Педагогічного товариства видано перший підручник Миколи Мельника «Мінералогія і геологія для середніх шкіл». Книга обсягом 159 сторінок з ілюстраціями і геологічною картою Галичини написана на основі здобутих знань і власного наукового досвіду. Рецензія на цю книгу була опублікована у часописі «Наша школа» [61].

Цікаво відзначити, що у книгозбірці збереглися видання канадського письменника Ернеста Томпсона «Vingo und andere Tiergeschichte» [138] з дарчим написом дружині М. Мельника Лідії Макух: «Панні Лідзі на спомин», датованим 28 листопада 1908 р., та Роберта Беттена «Praktyczna hodowla kwiatow» [101] з посвятою «Найдорожчій Лідусі — Нікі 2/V 913».

Навесні 1914 р. Микола Мельник подав на розгляд наукової ради Львівського університету працю «Методи визначення породотворчих мінералів» на здобуття докторського ступеня. Однак Перша світова війна перекреслила всі сподівання на кар'єру вченого. Як підданий австро-угорської монархії Микола Мельник був мобілізований до діючої армії та відправлений на Східний фронт. Наступ російських військ у серпні-вересні 1914 р. призвів до втрати Львова, а згодом до оточення могутньої фортеці у Перемишлі. 23 березня 1915 р. австрійська залога під командуванням генерала Германа Кусманека змушена була капітулювати. Серед десятків тисяч військовополонених опинився й поручник Микола Мельник. Його шлях на вигнання та концентраційні табори пролягли через Сибірськ, Уфу, Челябінськ. У несприятливих умовах військового стану він все ж знаходив можливість провадити етнографічні спостереження, вивчати місцеві народні промисли, а також набувати і читати нові книги. На примірнику «Кристаллографії» Алексея Нечаєва [62] з бібліотеки Миколи Мельника стоїть штамп: «Допомога військовополоненим Всесвітнього союзу християнської молоді» (Петроград, вул. Миколи Гоголя, 19).

До Львова Микола Мельник повернувся 1918 р. і відразу відновив працю у філії Академічної гімназії. Збереглося чимало спогадів про професорський склад гімназії та її діяльність у міжвоєнний період. Декілька яскравих свідчень присвячено професорові Миколі Мельнику: так, Павло Сениця, зокрема, наголосив, що він «відзначався незвичайним хистом доступного викладу ботаніки, по-батьківськи ставився до учнів»; Іван Костюк писав, що «дуже доступно й дотепно вчив біології; називав нас торіями, коли хто не знав лекції, а в класі часто вживав говірки свого села Довжанки»; С. Процюк назвав його «ученим університетського рівня» [99]. У бібліотеці зберігаються книги з дарчими написами колишніх учнів, зокрема, Степана Гайдучка [15], Володимира Бригідера [1], Григорія Кияка [123] та ін.

Невтішна справа, пов'язана з офіційним дозволом польського уряду на відкриття самостійного українського університету у Львові, змусила свідомих українців відповідно реагувати і створити курси вищої освіти для підготовки молоді під егідою товариства імені Петра Могили [59, с. 88]. У липні 1921 р. після студентського з'їзду було прийнято рішення організувати приватний університет. Микола Мельник був запрошений на природничо-математичний відділ викладати мінералогію, геологію та ботаніку. Університет тривалий час існував за рахунок пожертв свідомих громадян і безкорисливої праці педагогів. Переслідування польської адміністрації змушувало викладачів і студентів переховуватися, провадити нелегальні зібрання, тому сучасники називають цей університет таємним. Свої лекції Микола Мельник часто читав у власному помешканні на вулиці Яна Тарновського, 9 (нині генерала Мирона Тарнавського).

Важлива сторінка у біографії Миколи Мельника пов'язана з Науковим товариством імені Шевченка. 14 травня 1909 р. він став звичайним членом, а 1920 р. був обраний дійсним членом Математично-природописно-лікарської секції. Передовсім Микола Мельник відзначився в організації спеціальної фізикографічної комісії та редагуванні збірника цієї комісії [24]. Значущою складовою особистої бібліотеки Миколи Мельника став повний комплект «Збірника Математично-Природописно-Лікарської секції НТШ» за 1897–1938 рр. Поява цього серійного видання відчутно пожвавила процес наукової організації природничих дисциплін та підготовки кадрів. Усі збірники старанно оправлені в палітурку, що характерно для книжкового вжитку тих часів. Результатом багаторічної пошукової роботи Миколи Мельника стала ґрунтовна монографія «Українська номенклатура висших рослин», найповнішого зведення відомих назв рослин з різних місцевостей України [55].

1924 р. постало питання створення окремого Природознавчого відділу музею Наукового товариства імені Шевченка, який би гідно репрезентував здобутки українських вчених-природодослідників. Про початки природничої колекції, про підготовку повновартісної експозиції відділу згодом розповів учитель географії та історії Академічної гімназії у Львові Юрій Полянський в журналістському інтерв'ю Едварду Жарському [21]. Втіленню цієї ідеї сприяла виняткова акція — пересилка колекції мінералів студентами гірничої

академії у місті Пшібрам Чехословацької республіки [91]. У січні 1927 р. такий відділ було офіційно відкрито і першим директором було призначено Юрія Полянського. Чимала заслуга у формуванні експозиції цього Музею належить Миколі Мельникові.

У Музеї, окрім мистецьких та ювілейних виставок, щороку відбувалися різноманітні тематичні заходи. Так, у квітні 1933 р. успішно пройшов черговий IV з'їзд українських природознавців і лікарів, на якому був присутній і Микола Мельник [94]. Окремі акції набули загальноукраїнського значення та стали вагомим внеском у розвиток української науки та культури. Насамперед, це стосується великого картографічного проекту Володимира Кубійовича, який до його реалізації залучив знаних географів, істориків, археологів, геологів, філологів та біологів і влаштував першорядну демографічно-господарську виставку [98]. В опрацюванні низки географічних карт взяли участь Володимир Дорошенко, Роман Іваницький, Василь Іванис, Микола Мельник (підготував географічну карту рослинності українських земель) [56], Юрій Полянський, Микола Кулицький, Северин Пастернак, Левко Лукасевич, Володимир Садовський.

Виставка «Український народ, його життя і праця» була розгорнута у приміщеннях музею Наукового товариства імені Шевченка з 1 до 22 грудня 1935 р. Експозиція, в якій було зібрано в одну цілість матеріали з усіх українських етнічних територій, поділених між чотирма державами, продемонструвала рівень українознавчих знань і викликала особливе зацікавлення у суспільстві. Згодом під редакцією Володимира Кубійовича вийшли друком «Атлас України й сумежних країв» (1937 р.) та «Географія українських та сумежних земель» (1938 р.) [54]. До останнього видання М. Мельник написав розділ «Рослинність».

24 жовтня 1935 р. кураторія Львівського шкільного округу повідомила про рішення перевести професора державної української гімназії Миколу Мельника на емеритуру (пенсію). Однак він продовжив педагогічну діяльність у жіночій гімназії сестер Василіанок і німецькій приватній гімназії у Львові. Значна кількість літератури у бібліотеці Миколи Мельника збереглася з печаткою на титульній сторінці: «*Приватна гімназія для хлопців і дівчат з німецькою мовою навчання з правом прилюдности євангельської громади у Львові*».

У вересні 1939 р. Львів перейшов під контроль сталінського режиму. Радянська влада, спираючись на соціалістичну ідеологію, запровадила нові порядки в усіх сферах діяльності: в короткий термін реформовано культурно-освітню систему, ліквідовано всі просвітні та наукові установи, натомість засновано інституції, що підпорядковувалися Академії наук або ж Народному комісаріату освіти УРСР. Микола Мельник отримав посаду викладача біології і хімії у львівській школі № 6 та одночасно працював консультантом у міському методичному кабінеті.

Незнаний у Західній Україні суспільний лад вплинув і на книговидавничу справу. У книгарні Львова масово надходять видання з Москви, Ленінграда та Києва. Відповідно у бібліотеці «новоспеченого» радянського педагога Миколи Мельника з'явилися нові друковані праці провідних учених Країни Рад: Трохима Лисенка [50]; Івана Мічуріна [57; 58]; Дмитра Прянішнікова [70]; вибрані праці Климента Тімірязєва [81-84]; підручник «Біохемії» Олександра Палладіна [67]. Можна припустити, що тоді Микола Мельник налагодив контакти з мікологом Юлійсом Смародсом* з Латвії. У його бібліотеці збереглося кілька видань латвійського вченого [134-136].

У роки німецької окупації Микола Мельник змушений був працювати фітопатологом на станції захисту рослин Хліборобської палати Генерального губернаторства III Райху. У львівських часописах публікувалися його популярні статті на дозволені цензурою теми, зокрема, про хвороби найважливіших сільськогосподарських культур та методи боротьби з ними [68]. У книгозбірні Миколи Мельника з'явилися курс німецької мови під редакцією Дмитра Штикола, надрукований в Українському видавництві [127], та підручник з сільського господарства Ярослава Зайшлого [23].

Наприкінці 1944 р. у Львові відновлено діяльність Державного університету ім. І. Франка і, зокрема, біологічного факультету, заснованого ще у 1940 р. на базі природничого факультету. Микола

* **Смародс Юлійс** (Jūlijs Smarods, 1884–1956) — латвійський дослідник мікроскопічних, в основному паразитичних грибів. Описав більше тридцять нових видів, деякі з них означені його прізвищем. З 1922 р. працював в Інституті захисту рослин у Ризі, який після Другої світової війни був реорганізований у прибалтійське відділення Всесоюзного інституту захисту рослин. Удостоєний звання «Заслужений діяч науки Латвійської РСР».

Мельник був прийнятий на кафедрі нижчих рослин, а 1948 р. йому присвоєно вчене звання доцента. Цей період пам'ятний значною подією, яка переломила історію радянського природознавства. Відомий письменник Юрій Щербак порівняв повоєнне становище біології в СРСР з часами інквізиції, коли за наукові переконання вчених палили на вогні [96]. У серпні 1948 р. в Москві відбулася спеціальна сесія Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені В. І. Леніна (ВАСГНІЛ). На ній прозвучала єдина програмна доповідь академіка Трохима Лисенка «Про становище в біологічній науці»*, яку схвалив ЦК більшовицької партії і відредагував особисто Йосиф Сталін. Після цієї сесії з Академії було усунено всіх, хто не визнавав єдиноправильну школу Мічуріна-Лисенка. Роком пізніше відбулася ювілейна сесія ВАСГНІЛ з подібним виступом Трохима Лисенка про завдання сільськогосподарської науки у Радянському Союзі. Один примірник з підсумками роботи цієї сесії зберігається у бібліотеці Миколи Мельника [51].

Спроба монополізувати один напрям в біологічній науці і ліквідувати здобутки західних шкіл викликала протест викладачів, зокрема члена-кореспондента Академії наук УРСР, професора Львівського університету Андрія Лазаренка**. Низка його публікацій

---

* Державному видавництву сільськогосподарської літератури в триденний термін необхідно було випустити окремою брошурою матеріали сесії: доповідь Трохима Лисенка та стенографічний звіт. У партійному органі Львівського обкому КП(б) газеті «Вільна Україна» 7 і 8 серпня 1948 р. опубліковано увесь текст доповіді президента ВАСГНІЛ Трохима Лисенка з характерними підзаголовками: «Історія біології — арена ідеологічної боротьби», «Два світи — дві ідеології в біології», «Схоластика менделізму-морганізму».

** **Лазаренко Андрій Созонтович** (1901–1979) — відомий ботанік, спеціаліст у галузі фітогеографії, доктор біологічних наук, член-кореспондент АН УРСР. Після закінчення Київського інституту народної освіти розпочав наукову діяльність у Ботанічному кабінеті Всеукраїнської Академії наук. 1932 р. був прийнятий на посаду старшого наукового співробітника Інституту ботаніки АН УРСР. У 1945 р. Лазаренко приїхав до Львова, де йому довелося працювати на різних посадах та в різних установах: Політехнічний інститут, Сільськогосподарський інститут, Державний університет ім. І. Франка, ботанічний сад, природничий музей. Помер у Львові, похований на Личаківському кладовищі.

у бібліотеці Миколи Мельника свідчить про їхнє знайомство й співпрацю, ймовірно, ще у 1930-ті роки [34-41].

Від 1949 р. Микола Мельник завідував кафедрою ботаніки і дендрології у Львівському лісотехнічному інституті. У травні 1953 р. він взяв участь у черговій науковій сесії, присвяченій Йосифу Сталіну, в якій змушений був виступати з доповіддю про завдання радянської ботаніки [66]. У повоєнний період бібліотеку Миколи Мельника поповнили нові видання того ж Трохима Лисенка [47; 48; 52], біолога, основоположника російської школи фізіології рослин Климента Тімірязєва [81-84], біолога і біохіміка, академіка Академії наук СРСР Александра Опаріна [65]. Помер Микола Мельник 6 серпня 1955 р., похований на Личаківському кладовищі.

Книги з бібліотеки Миколи Мельника частково відображають розвиток природничих наук у Галичині XIX–XX ст.: 1836 роком датується перше видання німецькою мовою про місцеву флору Александра Завадського [147]. Перший довідник про метеликів Галичини [131] професора кафедри зоології Ягеллонського університету Максиміліан Новіцький, виданий коштом графа Володимира Дзедушицького 1865 р. У бібліотеці М. Мельника зберігається чимало видань І. Верхратського, який здійснив значний внесок у розвиток природничої науки, а також вивчав фольклор, досліджував мовознавчі питання та був автором літературних творів [3-14; 76; 80; 97; 142].

Ширше у бібліотеці представлена наукова та шкільна література німецьких природознавців і дослідників, яку використовувало у студіях не одне покоління галицьких гімназистів і студентів, зокрема, наукові праці Александра-Фрідріха Гумбольдта* [122]; орнітолога Євгена Фердинанда Гомеєра [120]; послідовника Чарльза Роберта Дарвіна, професора єнського університету Ернста Геккеля [117; 118]; анатома, професора лейпцизького університету Карла-Ернста Бока [102]; мандрівника, директора зоологічного парку в

* **Гумбольдт Александр** — німецький вчений-енциклопедист; усе своє свідоме життя виношував ідею твору, в якому він міг би представити увесь комплекс знань, здобутих наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. 1845 р. вийшов перший том праці «Космос. Нарис фізичного світовідображення», а 1862 р. — останній.

Гамбурзі Алфреда-Едмунда Брема* [104]; директора біологічного інституту у Мюнхені Рауля Гайнріха Франке [112].

Серед книг, які зберіг Олег Купчинський, є такі, що належали доньці Миколи Мельника Лесі. Це переважно твори художньої літератури та нотні видання. Є також окремі книги та публікації Володимира Левицького, подаровані на згадку [42; 43; 87; 100; 106; 139]. Характерна деталь: багато з цих книг інвентаризовані з послідовною нумерацією, але без належної систематизації (останні номери проставлені на книгах 1939-го року видання). Мабуть, саме Леся Мельник мала безпосередній стосунок до упорядкування родинної бібліотеки. Після війни Леся Мельник разом з чоловіком Миколою Кулицьким виїхала до США.

Окремо варто охарактеризувати нотну частину бібліотеки, в якій представлено музичні твори Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Станіслава Людкевича, Дениса Січинського, Ярослава Ярославенка, Якова Степового, Ярослава Лопатинського, а також Йоганна Себастьяна Баха, Людвіга ван Бетховена, Франца Шуберта, Едварда Гріга, Станіслава Монюшка, Фрідріха Шопена, Франца Ліста, Крістофа Віллібальда Глюка, Фелікса Мендельсона, Джоаккіно Антоніо Россіні, Пабло де Сарасате, Йоганнеса Брамса, Муціо Клементі, Франца Зюппе, Фрідріха Бургмюлера, Ріхарда Кляйнміхеля, Мауріца Мошковські.

Поява у Східній Галичині різномірних збірників пісень та фортепіанних творів відображає музичний рівень виховання, притаманний інтелігентному середовищу кінця ХІХ ст. — початку ХХ ст. Окремі рукописні альбоми з нотами пісень і популярних творів виразно ілюструють тогочасну моду салонних зустрічей і поширений репертуар домашнього музикування. Прикінцеві вказівки часу і місця запису мелодій дають додаткову інформацію про власників і їх місце побуту [75; 105].

Зібрані нотні матеріали не можна зарахувати виключно до приватної збірки Миколи Мельника, адже їх використовували кілька

* **Брем Альфред Едмунд** — відомий у всьому світі автор видання багатотомної ілюстрованої праці з життя тварин. Згодом з'явився книговидавничий проект під маркою «*Brehms Tierleben*» з численними перевиданнями, в яких містилися доповнені і доопрацьовані матеріали.

покоління родини Мельників, про що свідчать автографи Лідії Макух [114; 126], Олександрі Кузьмівни [85], Володимира Голодинського [130; 133]. Також серед нотних видань можна знайти популярні пісні та мелодії міжвоєнної доби, такі як «Tango Milonga» і «Żegnaj» Єжи Петербурського, «Gdy zakwitnę bzy...» і «Gdzie twoje serce?» Артура Голда, «Kochaj mnie a będę twoją» Генріка Варса [132].

Відомо, що книгозбірка професора Миколи Мельника дійшла до наших днів у неповному складі. У радянський період чимало видань, що підпадали під категорію «підозрілих» й «антинародних», беззастережно вилучалися і знищувалися. Така ж доля спіткала особистий архів Миколи Мельника, який містив серед інших матеріалів листування з Михайлом Грушевським, Володимиром Гнатюком, Юрієм Полянським, Гавриїлом Костельником. І все ж, незважаючи на відчутні втрати, книжкова колекція не позбавлена науково-пізнавальної вартості і з певністю можна стверджувати, що ряд видань належать до рідкісних у Львові. Каталог бібліотеки Миколи Мельника у трьох розділах (наукова, художня література, нотні видання) нараховує 800 позицій.

Видання із книгозбірні Миколи Мельника відтворюють не лише зацікавлення природничими дисциплінами на індивідуальному рівні, а й поетапне формування місцевої школи українських природодослідників. І хоч через певні обставини Микола Мельник не зумів у повному обсязі застосувати власний потенціал у науковій сфері, все ж його внесок у популяризацію знань залишається значущим і незаперечним.

1. *Бригідер В.* Елементи науки про бактерії / *Володимир Бригідер*. — Станіславів, 1937. — 31 с., VII табл. — На титульному аркуші — дарчий напис: «Вп. проф. Мельникові Миколі. Автор».
2. *Вант-Гоф Я.* Розвій природничих наук у XIX ст. / *Ван'т Гоф Якобус*; з нім. пер. *др. Вол. Левіцький* // Літературно-науковий вістник (Львів). — 1903. — Т. 22, кн. V. — С. 114-127.
3. *Верхратський І.* Байки, приказки и повѣстки / *Іван Верхратський*. — Львів, 1876. — 178 с.
4. *Верхратський І.* Михайло Полянський : (Згадка посмертна) / *Іван Верхратський*. — [Львів, 1905]. — 6 с. — Відбиток із: Збірник секції Математично-Природописно-Лікарської НТШ; т. X.

5. *Верхратський І.* Мотылъ, шкодники господарству / *Іван Верхратський.* — Львів, 1890. — 28 с. — Окремий відбиток.
6. *Верхратський І.* Начерк соматології / *Іван Верхратський.* — Львів, 1897. — VIII + 203 с., 93 фіг.
7. *Верхратський І.* Не змовкаючий гургурдядько / *Іван Верхратський.* — Львів, [1910]. — 54 с.
8. *Верхратський І.* Нічна лівка мотилів на ивиних цвітах / *Іван Верхратський.* — [Львів, 1898]. — 9 с. — Відбиток із: Збірник секції Математично-Природописно-Лікарської НТШ ; т. III, вип. II.
9. *Верхратський І.* Перепелиці (*Coturnix communis*) яко зимосонники. Красавка брунявка (*Arcta sajal*) в двох поколіннях / *Іван Верхратський.* — [Львів, 1906]. — 8 с. — Відбиток із: Збірник секції Математично-Природописно-Лікарської НТШ ; т. XI.
10. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклятури и терминології природописної народнєй / *Іван Верхратський.* — Львів, 1869. — Вип. III. — 23 с.
11. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклятури и терминології природописної народнєй / *Іван Верхратський.* — Львів, 1867. — Вип. II. — 40 с.
12. *Верхратський І.* Правда в очи коле! / *Іван Верхратський.* — [Львів, 1905]. — 14 с. — Відбиток з журналу «Учитель».
13. *Верхратський І.* Скільки часу потребують мотилі съвіжо виляглі до повного розвитку своїх крил / *Іван Верхратський.* — [Львів, 1897]. — 4 с. — Відбиток із: Збірник Математично-Природописно-Лікарської секції НТШ ; т. I.
14. *Верхратський І.* Шкідниця *Osceria dispar* / *Іван Верхратський.* — [1905]. — Вирізка з газети «Діло».
15. *Гайдучок С.* Вплив фізичного виховання на вдачу нашої молоді / *Степан Гайдучок.* — Львів, 1938. — 12 с. — Відбиток із: Перший український педагогічний конгрес. 1935. — На обкладинці — дарчий напис автора: «Дорогому Професорові М. Мельникові його учень. Ст. Гайдучок. I/VII 938».
16. *Галуцинський І.* Дарвінізм або наука о походженю / *Іван Галуцинський.* — Вашківці, 1907. — 61 с. — (Бібліотека «Проміня». Серія наукова ; чис. II).
17. *Галуцинський І.* З новійших поступів біологічних наук / *Іван Галуцинський* // Літературно-науковий вістник (Львів). — 1909. — Т. 45, кн. III. — С. 567-575 ; Т. 47, кн. VIII. — С. 269-284.
18. *Гірняк Ю.* Начерк мінеральогії і хемії для середних шкіл / *Юліян Гірняк.* — Львів, 1912. — 123 с.

19. *Гірняк Ю.* Ненастанна деградація енергії конечна проява і причина всякого руху і життя в природі / *Юліян Гірняк* // Літературно-науковий вістник (Львів). — 1903. — Т. 21, кн. II. — С. 73-83.
20. *Гірняк Ю.* Основи хемії для висших кляс гімназияльних / *Юліян Гірняк*. — Львів, 1914. — 68 с., 44 рис.
21. [*Жарський Едвард*]. У природописному музеї Наукового Товариства ім. Шевченка / *Е. Ж.* ; розмова з кустосом музею *др-м Юрієм Полянським* // Новий Час (Львів). — 1935. — 30 жовт. (чис. 242). — С. 2-3.
22. З Руського Товариства Педагогічного // *Учитель* (Львів). — 1909. — Чис. 2. — С. 27-30.
23. *Зайшлий Я.* Пашний буряк : підручник для хліборобського вишколу молоді / *Я. Зайшлий*. — Львів, 1943. — 147 с., 44 рис. — (Бібліотека «Сільського господаря» ; чис. 183). — На титульному аркуші — дарчий напис: «*Високоповажаному Панові Др. Мельникові з подякою за ласкаву поміч при написанні цієї книжки вдячний автор. Львів. 12. 8. 1943*».
24. Збірник фізіографічної комісії [НТШ] / за ред. *проф. Миколи Мельника*. — Львів, 1938. — Вип. VII. — 52 с.
25. Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за рік шкільний 1906/07. — Львів, 1907. — С. 53.
26. Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за рік шкільний 1910/11. — Львів, 1911. — С. 46.
27. *Калитовський О.* Учебник географії для II і III кляси шкіл середних / уложив *Омелян Калитовський*. — Львів, 1900. — 253 с. : іл.
28. *Кобів Ю.* Творці українського природознавства Іван Верхратський та Микола Мельник / *Юліан Кобів* // Аксіоми для нащадків: українські імена в світовій науці. — Львів, 1992. — С. 495-511.
29. *Копач І.* Мої спомини про Дмитра Бортнянського / *Іван Копач* // *Мета* (Львів). — 1934. — 22 квіт. (чис. 15). — С. 3 ; 29 квіт. (чис. 16). — С. 3 ; 6 трав. (чис. 17). — С. 4-5.
30. [*Коцовський Володимир*]. Чарльз Дарвін / *В. К.* // *Сьвіт* (Львів). — 1882. — Чис. 4/5. — С. 302, 309-311.
31. *Купчинський О.* Професор Микола Мельник / *Олег Купчинський* // Вісник Фонду Олександра Смакули. — Тернопіль, 1998.— Вип. 1 (3). — С. 22-24.
32. *Куровець І.* З мого січового минулого / *Д-р. І. Куровець* // Над синім Дунаєм : ювілейний збірник Українського академічного товариства «Січ» у Відні. — Відень, 1932. — С. 44-45.
33. *Кухар Р.* Віденська Січ : Історія Українського Академічного Товариства «Січ» у Відні (1868–1947). В пам'ять 125-річчя від оснування «Січі» / *Роман Кухар*. — Київ, 1994. — 187 с.

34. *Лазаренко А.* Відомості про найцікавіших представників української бріофлори / *Андрій Лазаренко.* — Київ, 1929. — 35 с. — (Всеукраїнська Академія Наук. Труды Фізично-Математичного Відділу ; т. XV, вип. 1).
35. *Лазаренко А.* Листяні мохи Радянського Далекого Сходу / *Андрій Лазаренко.* — Київ, 1940–1941. — I Верхоплідні мохи (Ascogoneales-Schistostegiales). — С. 59-100. — Відбиток із: Ботанічний журнал АН УРСР ; т. I, № 3-4 ; II ч. — С. 271-308. — Відбиток із: Ботанічний журнал АН УРСР ; т. II, № 2.
36. *Лазаренко А.* Матеріяли до флори листяних мохів України / *Андрій Лазаренко.* — Київ, 1925. — С. 22-26. — Окремий відбиток із: Вісник Київського Ботанічного Саду ; вип. III.
37. *Лазаренко А.* Новые виды мхов из дальневосточного края / *Андрей Лазаренко.* — [Б. м.], 1937. — С. 897-901, 1 фиг. — Відбиток із: Труды дальневосточного филиала Академии Наук СССР. Сер. ботаническая ; т. II.
38. *Лазаренко А.* Про новий вид *Tortula ferganensis* з Центральної Азії / *А. Лазаренко.* — Київ, 1928. — С. 64-65. — Відбиток із: Український ботанічний журнал ; кн. IV.
39. *Лазаренко А.* Про повний вид листяного моху з України / *А. Лазаренко.* — Київ, 1926. — 2 с. — Відбиток із: Вісник Київського Ботанічного саду ; вип. IV.
40. *Лазаренко А. С.* Матеріали до бріофлори Середньої Азії / *А. С. Лазаренко.* — Київ, 1938. — С. 191-216, 4 рис. — Відбиток із: Журнал інституту ботаніки АН УРСР ; № 26-27.
41. *Лазаренко А. С.* Неморальный элемент бриофлоры Советского Дальнего Востока / *А. С. Лазаренко.* — Москва, 1944. — С. 43-55. — Відбиток із: журнал «Советская ботаника» ; № 6.
42. *Левицький В.* Гадки про життя / *Володимир Левицький.* — Львів, 1928. — 14 с. — На титульному аркуші — дарчий напис автора: «*Лесі в хвилі, коли вступає на дорогу самостійного життя на добрий спомин від старого приятеля.*».
43. *Левицький В.* Революційні течії в сучасній фізиці / *Володимир Левицький.* — Львів, 1930. — 29 с. — На титульному аркуші — дарчий напис: «*Молоденькій дорогій Приятельці та майбутній Товарищиці праці над здійсненням великого Ідеалу на милий спомин присвячує В. Левицький. Березень 1930.*».
44. *Левицький В.* Фізика для висших клас середних шкіл / *Володимир Левицький.* — Львів, 1912. — VI, [1] + 672 с., іл.

45. *Левцицький З.* Спомини / *Д-р З. Левцицький* // Над синім Дунаєм : ювілейний збірник Українського академічного товариства «Січ» у Відні. — Відень, 1932. — С. 38-43.
46. *Луца Ю.* Розмова з наукою / *Юрій Луца* // Вістник (Львів). — 1934. — Т. I, кн. 2. — С. 110.
47. *Лисенко Т. Д.* Агробіологія. Роботи з питань генетики, селекції та насінництва / *Т. Д. Лисенко*. — Київ ; Харків, 1948. — 489 с.
48. *Лисенко Т. Д.* Про спадковість та її мінливість / *Т. Д. Лисенко* ; обкладинка *Я. Запaska*. — Львів, 1952. — 80 с. — (Науково-популярна бібліотечка).
49. [Листівка] // Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України у Києві. Відділ рукописних фондів. — Ф. 3, спр. 1634. — Арк. 357.
50. *Лысенко Т. Д.* Биология развития растений : сборник статей по вопросам генетики, селекции и семеноводства / *Т. Д. Лысенко*. — Киев ; Харьков, 1940. — 334 с., 3 рис.
51. *Лысенко Т. Д.* Итоги работы Всесоюзной Академии сельскохозяйственных наук им. В. И. Ленина и задачи сельскохозяйственной науки (Доклад прочитанный 28. X. 1949 г. на юбилейной сессии Всесоюзной Академии сельхоз. наук, посвященной 20-летию со дня её основания) / *Т. Д. Лысенко*. — Москва, 1949. — 31 с.
52. *Лысенко Т. Д.* Об агрономическом учении В. Р. Вильямса / *Т. Д. Лысенко*. — Москва, 1950. — 32 с. — (Библиотека колхозника).
53. *Марков Л.* Стійність ідей розвою / *Лев Марков* // Молода Україна (Львів). — 1910. — Чис. 1/2. — С. 28-29.
54. *Мельник М.* Рослинність / *М. Мельник* // *Кубійович В.* Географія українських і сумежних земель / *В. Кубійович*. — Краків ; Львів : Укр. вид-во, 1938.
55. *Мельник М.* Українська номенклатура висших рослин / *Микола Мельник*. — Львів, 1922.
56. *Мельник М.* Рістня (Рослинність). Карта масштабу 1 : 5000000. — Львів, 1937.
57. *Мичурин И. В.* Избранные работы / *И. В. Мичурин* / сборник составил и снабдил ввводной статьей *С. Ф. Черненко*. — Москва, 1941. — 271 с., 70 рис. — (Библиотека учителя).
58. *Мичурин И. В.* Помологические описания / *И. В. Мичурин*. — Москва ; Ленинград, 1940. — XXXI+559 с.; 361 рис.
59. *Мудрий В.* Змагання за Український університет в Галичині / *Володимир Мудрий*. — Львів ; Нью Йорк, 1999. — С. 88.

60. *Мудрий В.* Змагання за Український університет в Галичині / *Володимир Мудрий*. — Львів ; Нью Йорк, 1999. — С. 152.
61. *Наша школа (Львів)*. — 1912. — Кн. II. — С. 47-49.
62. *Нечаев А. В.* Кристаллография. Геометрическая, физическая и физикохимическая / *А. В. Нечаевъ*. — 4-е изд. — Петроград ; Киев, 1916. — V + 250 с., 386 рис.
63. *Новинки. Каталог наук природописно-математичних // Учитель (Львів)*. — 1905. — Чис. 12. — С. 191-192.
64. *Нові знадоби номенклатури і термінології природописної, народної збирані між людом / подав Іван Верхратський*. — Львів, 1908. — 84 с.
65. *Опарин А. И.* Происхождение жизни / *А. И. Опарин*. — Москва, 1948. — 118 с., 31 рис. — (Научно-популярная библиотека солдата и матроса).
66. V Наукова сесія Львівського лісотехнічного інституту, присвячена геніальному твору Й. В. Сталіна «Економічні проблеми соціалізму в СРСР» і рішення XIX з'їзду КПРС : програма. — Львів, 1953. — 8 с. — На титульному аркуші — автограф Мельника. В брошуру вкладено аркуш з тезами доповіді доцента М. І. Мельника «Завдання рад. ботаніки в світлі геніальної праці Й. В. Сталіна «Економічні проблеми соціалізму в СРСР. 23.V.1953».
67. *Палладін О. В.* Біохемія : підручник / *О. В. Палладін*. — 5-те вид. — Київ, 1938. — 483 с.
68. *Поборювання хворіб і шкідників культурних рослин при допомозі господарських засобів / з нім. мови пер. М. Мельник*. — [Краків], 1943. — 11 с. — Сільськогосподарське заведення генерал-губернаторства в Пулавах. Ін-т охорони рослин. Летючка ; ч. 9. — Берез., 1943.
69. *Подолінський С.* Громадівство j Теорія Дарвіна / *С. Подолінський // Громада. Українська часопись (Женева)*. — 1880. — Рік V. — Ноабрь-декабрь (чис. 1). — С. 5-26.
70. *Прянишников Д. Н.* Агрехимия : учебник / *Д. Н. Прянишников*. — 3-е изд., знач. доп. — Москва, 1940. — 644 с.
71. *Псальмы Дм. Бортнянского [Рукопис]*. — Бас I. — 20 с. ; Бас II. — 17 с. ; Тенор II. — 17 с.
72. *Раковський І.* Сучасний стан питання про походження чоловіка зі становища палеонтології / *Іван Раковський // Літературно-науковий вістник (Львів)*. — 1911. — Т. 56, кн. XI. — С. 255-272 ; 1912. — Т. 58, кн. VI. — С. 488-509.
73. *Рудницький С.* Дещо з нашої популярно-природописної літератури / *Степан Рудницький // Учитель (Львів)*. — 1905. — С. 1-24. — (Додатки наукові).

74. *Рудницький С.* Коротка географія України: з 66 мал. і картою (мапою) / *Степан Рудницький.* — Київ ; Львів, 1910. — 154 с. : іл.
75. Рукописна частина музичних творів (мазурки, вальси, полонези, марші, пісні) : [збірник]. — 138 с. — 31 твір. — Одинадцять творів містять прикінцеву вказівку дати і місця запису мелодій (крайні дати: Львів 14/II 1885 — Старосіль 6/II 1903).
76. Рукопис Короледворська: зборник староческих епічних и ліричних пісень / перевод *Ивана Верхратского.* — Львів, 1879. — 152 с.
77. *Свинко Й.* Микола Мельник — талановитий український природодослідник і педагог / *Йосиф Свинко* // Історія української географії. — Тернопіль, 2004. — Вип. 1. — С. 33-35.
78. «Січ» : альманах в пам'ять 30-их роковин основання товариства «Січ» у Відні / за ред.: *Мирона Кордуби, Сильвестра Яричевського і Романа Сембратовича.* — Львів, 1898.
79. «Січ» : альманах в пам'ять 40-их роковин основання товариства «Січ» у Відні / зібрані і видали: *Зенон Кузеля і Микола Чайковський.* — Львів, 1908. — 538 с.
80. *Словацький Ю.* Заджумленихъ батько: поема / *Юлій Словацький* ; на рускій языкъ переложив *Иванъ Верхратскій.* — Львів, 1876. — 30 с.
81. *Тимирязев К.* Жизнь растения : десять общедоступных лекцій / *Климент Тимирязев.* — Москва, 1949. — 334 с., 82 фиг., 2 рис.
82. *Тимирязев К. А.* Краткий очерк теории Дарвина / *К. А. Тимирязев.* — 4-е изд. — Москва, 1949. — 159 с.
83. *Тимирязев К.* Сонце, життя і хлорофіл : публічні лекції, промови і наукові дослідження / *Климент Тимирязев* ; пер. з рос. мови. — Київ ; Харків, 1949. — 652 с.
84. *Тимирязев К. А.* Історичний метод у біології : десять загальнодоступних лекцій / *К. А. Тимирязев.* — Київ, 1949. — 164 с. ; 16 рис.
85. Увертюра зь опери «Різдвяна ніч» М. Лисенка. — Киев. — 22 с. — На титульному аркуші — дарчий напис: «*Вп. П. Олександрі Кузьмівній на ласкавий спомин К. С.*».
86. *Феррієр Е.* Дарвінізм / *Еміль Феррієр* ; переклад з фр. *І. Франка.* — Львів, 1904. — Ця книга отримала дошкульну рецензію І. Верхратського — постійного опонента І. Франка (*Верхратський І.* Рецензия руского перекладу про «Дарвінізм» Еміля Феррієра і декотрі замічання щодо нашої бесіди і щодо рускої термінології взагалі / *Иван Верхратський.* — [Львів, 1904]. — 17 с. — Відбиток з: журнал «Учитель» ; чис. 18-21).

87. *Франк П.* Значіння сучасних (фізикальних) теорій для загальної теорії пізнання / *Пилип Франк* ; з нім. мови пер. *Володимир Левицький*. — Львів ; Тернопіль, 1930. — 26 с. — На титульному аркуші — дарчий напис: «*Молоденькій розумній Товарищиці від старого приятеля на добрий спомин В. Левицький*».
88. *Франко І.* Кілька слів о тім як упорядкувати і провадити наші людві видавництва / *Іван Франко* // *Сьвіт* (Львів). — 1882. — Чис. 4/5. — С. 303-308.
89. *Франко І.* Мисли о еволюції в історії людськості / *Іван Франко* // *Сьвіт* (Львів). — 1881. — Чис. 3. — С. 53-55 ; Чис. 4. — С. 71-75 ; Чис. 6. — С. 107-109 ; Чис. 7. — С. 128-129 ; Чис. 8/9. — С. 151-154 ; Чис. 10. — С. 176-179 ; Чис. 11/12. — С. 203-206 ; 1882. — Чис. 13/14. — С. 247-248.
90. [*Франко І.*] Кріза біології / *І. Ф.* // Літературно-науковий вістник (Львів). — 1901. — Т. 13, кн. II. — С. 120-121. — (Наукові листки).
91. *Чайковський Є.* Природознавчий музей НТШ у Львові. 1912, 1927–1944 роки / *Євген Чайковський* // *З історії Наукового товариства ім. Шевченка*. — Львів, 1998. — С. 217-231.
92. *Чемберлен Г.* Еволюційні теорії / *Гаунстон Чемберлен* // Літературно-науковий вістник (Львів). — 1906. — Т. 35, кн. VIII. — С. 259-270.
93. *Черняхівський О.* Нові гадки про походженне людини / *Олександр Черняхівський* // Літературно-науковий вістник (Львів). — 1908. — Т. 41, кн. II. — С. 346-353.
94. IV Зїзд українських природників і лікарів // *Діло* (Львів). — 1933. — 4 трав. (чис. 111). — С. 4-5 ; 8 трав. (чис. 115). — С. 3-4 ; 9 трав. (чис. 116). — С. 3.
95. *Шкарб'юк П.* Труди і дні Миколи Мельника / *Петро Шкарб'юк* // *Наука і суспільство* (Київ). — 1983. — Чис. 6. — С. 26-28.
96. *Щербак Ю.* Чистые руки ученого / *Юрій Щербак* // *Юность* (Москва). — 1965. — Чис. 6. — С. 95-99.
97. *Щипавка І.* [*Верхратський І.*] Стрижокь : збѣрникъ поезій сатиричныхъ, епиграмовъ, розсказѣв і пр. / *І. Щипавка*. — Львів, 1876. — 46 с.
98. Що почули представники преси на конференції в НТШ. Перший Атлас України. Вистава українських мап // *Діло* (Львів). — 1935. — 10 жовт. (чис. 270). — С. 2.
99. Ювілейна книга Української Академічної гімназії : на 100-річчя першого українського іспиту зрілости. 1878–1978. — Філядельфія-Мюнхен, 1978.
100. *Anstein H.* Africa wie ich es erlebte / *Hans Anstein*. — Stuttgart, 1933. — 224 S., 128 Bild. — На титульному аркуші — дарчий напис: «*Коханій Лесі на спомин В. Левицький 23. VIII. 1935*».

101. *Betten R.* Praktyczna hodowla kwiatów / *Betten Robert.* — Wyd. drugie. — Warszawa, 1911. — 283 S.
102. *Bock C. E.* Das Buch vom gesunden und kranken Menschen / Vierzehnte, neu umgearbeitete Auflage / *Carl Ernst Bock.* — Leipzig, 1889. — XII + 963 S., 122 Fig.
103. *Bölsche W.* Das Liebesleben in der Natur. Eine Entwicklungsgeschichte der Liebe / *Wilhelm Bölsche* ; Mit Buchschmuck von *Müller-Schönefeld.* — Jena, 1907. — Bd. 1. — X + 402 S. ; Bd. 2. — X + 394 S. ; Bd. 3. — VIII + 373 S.
104. Brehms Tierleben. Gäugetiere / Nach der zweiten Originalausgabe bearbeitet von *dr. Adolf Mener.* — Wien-Hamburg-Budapest, [1926]. — Bd. 1-19. — (Bibliothek der Naturwissenschaften).
105. Chanson bohémienne russe transcrite et variaie pour le Piano par D. Petrouscheff. — 128 с. — Рукописний збірник музичних творів. На окремих сторінках вказано місце і дату запису мелодій (крайні дати: Калуш 3/9 1885 — Золочів 1/12 1896).
106. *Corelli M.* Ein Roman aus zwei Welten / *Marie Corelli* ; Autorisierte Übersetzung aus dem Englischen von *Isabella Hummel* ; II Auflage. — Leipzig, [1927]. — Bd. I-II. — XXXII + 198 + 200 S. — На форзаці — дарчий напис: «*Spiritus flat, ubi vulf — Anima candida agitat molem.* Др. В. Левицький 7/10 1927».
107. *Darwin C.* Die Entstehung der Arten durch natürliche Buchtwahl oder Die Erhaltung der bevorzugten Rassen im Kampfe ums Dasein / *Charles Darwin.* — Leipzig, [1859]. — 701 S.
108. *Darwin C.* Geschlechtliche Zuchtwahl / *Charles Darwin* ; Deutsch von *Heinrich Schmidt.* — Leipzig, [1909]. — VI + 288 S., 75 Fig. — (Kröners Volksausgabe)
109. *Darwin C.* The Origin of Species by Means of Natural Selection / *Charles Darwin.* — London, 1859.
110. Der Neo-Lamarckismus und seine Beziehungen zum Darwinismus / Vortrag gehalten inder allgemeinen Sitzung der 74. Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte in Karlsbad am 26. September 1902 mit Anmerkungen und Zusätzen herausgegeben von Dr. Richard von Wettstein. — Jena, 1903. — 30 S.
111. *Fischer E.* Taschenbuch für Pflanzensammler / Vierte, vollständig neu bearbeitete Auflage / *Emil Fischer.* — Leipzig, [1884]. — V + 380 S., 35 Fig. — (Bibliothek nützlicher Taschenbücher). — На титульному аркуші — напис: «*Власність М. Мельника студ. філь. у Відни. № 8.*» На задньому форзаці — автограф: «*Домет Садовський Володимир.*»

112. *Francé R. H.* Das Leben der Pflanze / *R. H. Francé.* — Stuttgart, 1906. — Bd. I : Das Pflanzenleben Deutschlands und seiner Nachbarländer. — VIII + 564 S. ; 1907. — Bd. II : Das Pflanzenleben Deutschlands und seiner Nachbarländer. — V + 596 S. ; 1908. — Bd. III : Floristische Lebensbilder. — IX + 526 S. ; 1911. — Bd. IV : Floristische Lebensbilder. — VIII + 544 S. ; 1912. — Bd. V : Floristische Lebensbilder / Bearbeitet von *Dr. Adolf Koelsch.* — VIII + 604 S. ; 1913. — Bd. VI : Entwicklungsgeschichte der Pflanzenwelt. Pflanzengeographie. Die Pflanzenwelt der Tropen / *Dr. W. Gothan, Dr. R. Pilger, Prof. Dr. H. Winkler.* — VIII + 534 S. ; 1913. — Bd. VII : Die Pflanzen und der Mensch. Bd. I : Garten. Feldwirtschaft. Obstbau-Waldwirtschaft / *W. Lange, prof. Dr. C. Fruwirth, Prof. H. Schulz, Prof. Dr. H. Hausrath.* — 618 S. ; 1913. — Bd. VIII : Die pflanzen und der Mensch. Bd. II : Verwertung der pflanzlichen Produkte / *Prof. H. Brüggemann, S. Ferenczi, Prof. Dr. S. Fränkel, Dr. Vict. Grafe, E. Siedle, Dr. Heinz Welten.* — 608 S.
113. *Fritsch K.* Pflanzenkunde für die unteren klassen der Mädchenlyzeen / Zweite nach dem neuesten Lehrplane verfaszte Auflage / *Karl Fritsch.* — Wien, 1913. — 174 S., 40 Tafl., 198 Abb., 1 Karte.
114. Grande Valse brillante pour de Piano par Lois Marek. Nouvelle Edition. — Berlin. — 12 s. — На титульному аркуші — напис: «Ліда Макухівна Перемисьль 17. XII. 1903».
115. *Groth P.* Physikalische Krystallographie und Einleitung in die Krystallographische Kenntniss der Wichtigsten Substanzen / *Paul Groth.* — Leipzig, 1895. — XVI + 783 S., 702 Fig., III Tafl.
116. *Guenther K.* Der Darwinismus und die Probleme des Lebens Zugleich eine Einführung in das einheimische Tierleben / *Konrad Guenther.* — Freiburg, 1905. — XV + 468 S.
117. *Haeckel E.* Anthropogenie oder Entwicklungsgeschichte des Menschen Keimes- und Stammes- geschichte / *Ernst Haeckel* ; Sechste verbesserte Auflage. — Leipzig, 1910. — I. Teil. Kiemesgeschichte des Menschen. — XXVIII + 431 S., 244 Fig., XIV Tafl. — II. Teil. Stammesgeschichte des Menschen. — S. 435-992.
118. *Haeckel E.* Die Lebenswunder Gemeinverständliche Studien über Biologische Philosophie / *Ernst Haeckel.* — Leipzig, [1905]. — VIII + 200 S.
119. *Haeckel E.* Natürliche Schöpfungs-Geschichte / *Ernst Haeckel* ; Neunte umgearbeitete und vermehrte Auflage. — Berlin, 1898. — Erster Theil: Allgemeine Entwicklungs-Lehre. — XXVIII + 831 S., 30 Tafl. — (Transformismus und Darwinismus).
120. *Homeyer E. F.* Die Wanderungen der Vögel mit Rücksicht auf die Züge der Säugethiere, Fische und Insecten / *Eugen Ferdinand von Homeyer.* — Leipzig, 1881. — X + 415 S.

121. *Humboldt A.* Kosmos. Entwurf einer physischen weltbeschreibung / *Alexander Humboldt*. — Stuttgart, [1900]. — Bd. I. — XII + 349 S. ; Bd. II. — 366 S.
122. *Humboldt A.* Kosmos. Entwurf einer physischen Weltbeschreibung / *Alexander Humboldt*. — Stuttgart, 1845. — Bd. 1. ; 1847. — Bd. 2. ; 1850. — Bd. 3. ; 1851. — Bd. 3 (Abt. 2). ; 1858. — Bd. 4. ; 1862. — Bd. 5.
123. *Kijak G.* Badania nad metodami oznaczania potrzeb fosforowych torfowisk / *Grzegorz Kijak*. — Warszawa ; Sarny, 1938. — 24 s. — На титульному аркуші — дарчий напис: «*Високоповажаному Панові Професорові М. Мельникові від колишнього учня. Дубляни 11.VI.1941*».
124. *Klein J.* Chemie. Organischer Teil / *Josef Klein*. — Leipzig, 1900. — 191 S. — (Sammlung Göschen).
125. *Kobell F.* Tafeln zur Bestimmung der Mineralogien / *Franz Kobell*. — München, 1901. — XXIV + 122 S.
126. Kujawiak composé pour Violin et piano par Casimir Łada transcrit pour le piano par *W. A. Grüneberg*. — Varsovie. — 14 s. — На титульному аркуші — дарчий напис олівцем: «*Дорогій Лідусі в день уродин 18/1 1902*».
127. Märchen : [курс нім. мови] / ред. *Д. Штикола*. — Львів, 1941. — 47 с.
128. *Medicus L.* Einleitung in der Chemische Analyse. Erstes Heft: Kurze Auleitung zur Qualitativen Analyse. Zum gebrauchte beim Unterricht in Chemischen Laboratorien / *Ludwig Medicus*. — Tübingen, 1901. — VIII + 175 S., 4 Abb., X Tabl.
129. *Medicus W.* Flora von Deutschland. Illustriertes Pflanzen-Buch: Anleitung zur Kenntniss der Pflanzen nebst Anweisung zur praktischen Anlage von Herbarien / *Wilhelm Medicus*. — Kaiserslautern, 1893. — XL + 229 S., 73 tafeln. — На титульному аркуші — відбиток овальної печатки з написом: «*Vladimir D. Sadowskij*».
130. «Nad Wisłą». Kadryl z pieśni polskich Antoniego Friedricha ułożony na cytre. — Kraków. — 8 s. — На титульному аркуші — автограф: «*Володимирь Голодыньскій*».
131. *Nowicki M.* Motyle Galicyi / *M. Nowicki*. — Lwów, 1865. — LXX + 152 S.
132. Nuty minjaturowe. — Warszawa. — 7 utworów.
133. Salon-Album für Zitherspieler. Eine Sammlung gemählter Musikstücke für die Zither. Componirt und herausgegeben von Carl J. F. Umlauf. — Wien. — 240 S. — 28 творів. — На третій сторінці — штамп: «*Володимирь Ив. Голодыньскій*».
134. *Smarods J.* Latvijas PSR senes. Fungi latvici exsiccati satura raditajs: каталог колекции грибов Латвийской ССР / *J. Smarods*. — Riga, 1940. — S. 333-346.

135. *Smarods J.* Latvijas senes. Fungi latvici exsiccati / *J. Smarods*. — Riga, 1940. — S. 349-377. — (Schedae zu Fundi latvici exsiccati. Fasc. XX : N 951-1000).
136. *Smarods J.* Latvijas senes. Fungi latvici exsiccati / *J. Smarods*. — Riga, 1943. — S. 397-410. — (Schedae zu Fungi latvici exsiccati. Fasc. XXII : N 1051-1100).
137. Sprawozdania Dyrekcyi c. k. Wyższego Gimnasyum w Tarnopolu za rok szkolny 1898. — Tarnopol, 1898. — S. 56.
138. *Thompson E. S.* Bingo und andere Tiergeschichte / *Ernest Seton Thompson* ; mit vielen Illustrationen ; Sechste Auflage. — Stuttgart. — X + 274 S.
139. *Trenker L.* Meine Berge. Das Bergbuch / *Luis Trenker*. — Berlin, 1932. — V + 132 S., 190 Bild. — На форзаці — дарчий напис: «*Коханий Лесі на пам'ятку радісного для її серця 1939 старий приятель В. Левицький*».
140. *Tschermak G.* Podręcznik Mineralogii / *Gustav Tschermak* ; Z piętego wydania niemieckiego przełożył, uzupełnił i przedmową, historyczną opatrzył *Józef Morozewicz*. — Warszawa, 1900. — XLIV + 702 S., 840 Drzeworytów, III Tabl. — (Biblioteka przyrodnicza «Wszehświata»).
141. *Weinschenk E.* Die gesteinsbildenden Mineralien / *Ernst Weinschenk*. — Freiburg, 1901. — V + 146 S., 100 Fig., 18 Tabl.
142. *Werchratski J.* Motyle większe Stanisławowa i okolicy / *Jan Werchratski*. — Kraków, 1892. — 100 s. — Osobne odbicie z «Sprawozdań Komisji fizyograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie». — T. XXVIII.
143. *Wettstein R.* Leitfaden der Botanik für die oberen Klassen der mittelschulen / *Richard Wettstein*. — Wien, 1910. — 232 S., 213 Abb., 1024 Fig., 6 Taf.
144. *Wiesner J.* Elemente der Wissenschaftlichen Botanik / *Julius Wiesner* ; Vierte verbesserte und vermehrte Auflage. — Wien, 1898. — Bd. I : Anatomie und Physiologie der Pflanzen. — VIII + 371 S., 159 holzschnitten.
145. *Wiesner J.* Natur-Geist-Technik. Ausgewählte Reden, vorträge und Essays / *Julius Wiesner*. — Leipzig, 1910. — VII + 428 S., 7 Fig. — На форзаці — дарчий напис: «*Пам'ятку по учителю на милій спомин від Изидора Громницького*».
146. *Woltmann L.* Teorja Darwina i demokracja społeczna. Przyczynek do historii naturalnej ludzkiego społeczeństwa / *Woltmann Ludwik* ; przekł. *Izabelly Moszczeńskiej*. — Warszawa, 1902. — 500 s.
147. *Zawadzki A.* Flora der Stadt Lemberg oder Beschreibung, der um Lemberg wildwachsenden Pflanzen, nach ihrer Blüthezeit geordnet / *Alexander Zawadzki*. — Lemberg, 1836. — XVI + 230 S.